Eeva Säisä
johtaja
Helsingin vankila

16.4.2021

Eduskunnan lakivaliokunnalle

Viite Eduskunnan lakivaliokunnan asiantuntijapyyntö Helsingin vankilalle

Asia HE 44/2021 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi väliaikaisista toimista rangaistusten täytäntöönpanossa ja tutkintavankeuden toimeenpanossa covid-19-epidemian johdosta

Jo yli vuoden kestäneessä koronan epidemiatilanteessa sekä Rikosseuraamuslaitos että Vankiterveydenhuolto on tehnyt runsaasti erilaisia toimia tilanteen pitämiseksi hallinnassa ja viruksen leviäminen on onnistuttu pitämään vankiloissa maltillisella tasolla. Oikeusministeriö on antanut jo useampaan kertaan epidemiatilanteen huonontuessa asetuksia, joiden nojalla on väliaikaisesti rajoitettu sakon muuntorangaistusten ja enintään kuuden kuukauden pituisten vankeusrangaistusten täytäntöönpanoa. Lyhyiden vankeusrangaistusten osalta asetus on tällä hetkellä voimassa kesäkuun 2021 loppuun saakka. Myöskään sakonmuuntorangaistukseen tuomittua ei saa määrätä ilmoittautumaan vankilaan eikä määrätä etsintäkuulutuksen nojalla toimitettavaksi vankilaan ennen heinäkuun alkua 2021. Jo huhtikuussa 2020 asetusten lisäksi säädettiin myös laki ehdottoman vankeusrangaistuksen ja sakon muuntorangaistuksen täytäntöönpanon väliaikaisesta rajoittamisesta. Tuolloin täytäntöönpano kiellettiin heinäkuun 2020 loppuun asti. Näillä toimilla on vankiloihin saatu tilapäisesti väljyyttä, mutta nämä keinot eivät yksin ole olleet riittäviä epidemiatilanteen vaatimien toimenpiteiden toteuttamiseksi vankiloissa.

Rikosseuraamuslaitos on nykylainsäädännön ja toimivaltansa puitteissa antanut lukuisia ohjeita siitä, kuinka vankiloissa ja yhdyskuntaseuraamustoimistoissa tulee toimia koronavirusepidemian aikana. Lähtökohtana on ollut, että epidemiatilanteen aikainen poikkeustilanne ei muuta lain asettamia velvollisuuksia, mutta samalla toiminta on järjestettävä terveysturvallisesti ja sen turvaamiseksi toimintaan aiheutuvien poikkeuksien on oltava välttämättömiä. Annetuissa ohjeissa koskien koronavirusepidemian vaikutuksista Rikosseuraamuslaitoksen toimintaan on huomioitu käytössä oleva kansallinen koronaviruksen torjunnassa käytössä oleva strategia, jossa on määritelty epidemian vaiheet (perustaso, kiihtymisvaihe ja leviämisvaihe) niissä käytettävine rajoituksineen ja toimenpiteineen. Rikosseuraamuslaitoksen ohjeistus on annettu koskien erityisesti leviämis-vaiheessa olevilla alueilla sijaitsevia vankiloita ja yhdyskuntaseuraamustoimistoja. Myös kiihtymisvaiheessa olevilla alueilla ohjeiden mukaisia toimenpiteitä on voitu ottaa käyttöön siinä laajuudessa kuin se on katsottu Vankiterveydenhuollon yksikön kanssa olevan välttämätöntä. Ohjeistusta on mm. perushuollosta, toimintavelvollisuuden mukaisesta toiminnasta, vapaa-ajan toiminnoista, tapaamisista, poistumisluvista, siirroista ja yksittäiseen vankiin kohdistuen karanteeni- ja eristämistoimenpiteistä tartuntatautitapauksiin liittyen.

Eeva Säisä
johtaja
Helsingin vankila

16.4.2021

Rikosseuraamuslaitoksella ei ole toimintansa tukena kaikilta osin riittävää lainsäädäntöä, jonka nojalla epidemian leviämistä voitaisiin torjua ja samalla huolehtia rangaistusten turvallisesta ja asianmukaisesta täytäntöönpanosta. On puuttunut tartuntatautitilanteisiin ja vastaaviin poikkeustilanteisiin liittyvät säädökset/päätösperusteet, joiden nojalla päätöksiä ja rajoitustoimenpiteitä voitaisiin tehdä laajemmin kuin yhteen henkilöön/vankiin kohdistuvana. Nyt näitä ratkaisuja on tehty rikosseuraamuslaitoksen antamien ohjeiden mukaisin perustein vankiloissa johtajan päätöksellä. Esimerkiksi poistumislupapäätöksissä jokainen hakemus on edelleen käsitelty erikseen ja päätökset hakemuksiin on tehty yksilöllisen kokonaisharkinnan perusteella. Tähän yksittäispäätösten tekemiseen lakiesitys ei ole tuomassa muutosta, vaan päätökset tulee edelleen tehdä yksilökohtaisesti. Tapaamisia on rajoitettu jo useita kuukausia ja osaa vankien toiminnoista (työ, opiskelu, kuntoutus) on jouduttu joko rajoittamaan, supistamaan tai toimintavelvoitteita muuttamaan epidemiatilanteen vuoksi kunkin rikosseuraamusalueen tilanteen mukaisesti..

Hallituksen esityksessä esitetyt rajoittamis- ja keskeyttämistoimet toimintojen, tapaamisten ja poistumislupien osalta tulisivat harkittavaksi vasta siinä vaiheessa kun kaikki muut toimenpiteet on jo tehty ja todettu riittämättömiksi. Toimintoja ja päiväjärjestyksiä on jo koronavuoden kuluessa muokattu ja pyritty järjestelemään uudelleen, mutta tarve tiukemmillekin toimenpiteille on tullut esille ja jo toteutunutkin. Tähän tilanteeseen ovat johtaneet vankien laajamittaiset karanteenit ja henkilökunnan laajat karanteenit. Näissä tilanteissa toimintojen järjestäminen on ollut joissakin yksiköissä todella haastavaa ja käytännössä mahdotonta turvallisuutta vaarantamatta.

Lakiesityksessä jako toimintojen, tapaamisten ja poistumislupien osalta rajoittamiseen ja keskeyttämiseen on selkeä. Myös kriteerit päätösten tekemiseksi vaikuttavat käyttökelpoisilta.

Toimintojen osalta koskien osallistumisvelvollisuuden täyttämistä. Toimintavelvollisuus voitaisiin täyttää myös tavanomaisesta poikkeavaan toimintaan osallistumalla. Säännöskohtaisissa perusteluissa esitetään, että tavanomaisesta osallistumisvelvollisuudesta poikkeaminen ei vaikuta vangille maksettavaan toimintarahaan tai palkkaan. Tämä on aivan perusteltua. Sen sijaan en pidä perusteluna sitä, että kieltäytyminen uudenlaisesta toiminnasta ei myöskään saisi vaikuttaa toimintarahaan tai palkkaan. Mielestäni kieltäytymisestä tulisi seurata toimintarahan tai palkan maksamisen keskeyttäminen huolimatta siitä, että peruste uudenlaiselle toiminnalle ei johdu vangista johtuvista syistä. Perustelemattomia toimintavelvoitteita ei vangille tarjota.

Tapaamisten osalta erityisen kannatettavaa on yhteydenpito videoyhteyden välityksellä (vankeuslaki 13:13 §). Tämän käyttömahdollisuuden laajentaminen koskemaan muitakin kuin nyt kyseisessä laissa olevia lähiomaisia tai muita läheisiä on todella tarpeellinen ja tervetullut täydennys. Huomioitavaa on, että video-/skypeyhteydellä toteutetut tapaamiset ovat Rikosseuraamuslaitoksessa valvottuja tapaamisia.
Koronapandemia on tuonut mukanaan lisääntyneen tarpeen myös muiden kuin kyseisessä pykälässä tällä hetkellä sallittujen tapaamisten järjestämisestä videon tai skypen välityksellä. Tässä yhteydessä on noussut esille yhteydet tuttaviin ja kavereihin sekä esimerkiksi tiedotusvälineisiin. Tiedotusvälineiden edustajat haluavat aika ajoin haastatella vankeja, eikä tämä ole ollut koronan vuoksi mahdollista muuten kuin puhelimen välityksellä. Normaalitilanteessa on järjestetty vangin ja tiedotusvälineiden edustajan tapaaminen vankilassa. Vankien tapaamiset eivät ole toteutuneet koronan leviämisalueella olevissa vankiloissa, vaan vankien tapaamiset toteutetaan skypen välityksellä. Mikäli vanki suostuu haastatteluun, olisi yksinkertaista mahdollistaa tämä tapaaminen videon/skypen välityksellä. Tämä laajennettu video-/skypetapaaminen olisi toivottavaa saada

pysyväksi muutokseksi lakiin. Ongelmana tässä nykyistä laajemmassa video-/skypetapaamisten järjestämisessä ovat sekä käytettävissä olevan konekannan että valvontaan tarvittavan henkilökuntaresurssin riittävyys.

Lasten ja asiamiesten tapaamiset ovat perustellusti rajoitustoimien ulkopuolella. Alaikäisten vankien osalta ei esityksessä ole otettu nähdäkseni kovin selvää tai ainakaan riittävää kantaa. Alaikäisten vankien määrä näyttää valitettavasti olevan lisääntymässä ja heidän osaltaan olisi perusteltua esityksessä nyt esitettyä tarkemmin kirjata alaikäisten vankien oikeus tavata vanhempien/huoltajien sekä muiden heidän kasvua ja kehitystään tukevien aikuisten tapaamismahdollisuuksista. Nyt esityksessä on huomioitu lasten oikeus vanhempiin yksipuolisesti olettaen, että vanhempi on vankilassa. Lapsen oikeus vanhempaansa on aina turvattava, mikäli se on lapsen edun mukaista.

Päätösvallan osalta tilanteet, joissa päätöksen tekeminen ei siedä viivytystä. Näissä tilanteissa päätöksen voisi tehdä vankilan johtaja. Käytännössä tilanteet olisivat ilta- ja viikonloppuaikaan. Vankiloiden johtajat eivät ole velvollisia olemaan tavoitettavissa virka-ajan ulkopuolella. Johtajat tekevät nykyään virastotyöaikaa ja virka-ajan ulkopuolella johtajan päätösvaltaa laissa säädetyissä asioissa käyttää päivystävä virkamies, joka ei tunne jokaisen vankilan erityisiä olosuhteita. Mikäli vankilan johtajan edellytetään olevan tavoitettavissa virka-ajan ulkopuolella, on se erikseen määrättävä. Kokonaistyöaikaa lähimpänä operatiivista vankilatasoa tekevät rikosseuraamusalueiden aluejohtajat.

Ei lausuttavaa yhdyskuntaseuraamusten osalta.

Laki toisi tullessaan lakiperustan päätöksille, joita nyt on tehty nykylainsäädännön ja sen nojalla annettujen ohjeiden varassa yksilötasoisin perustein. Toimintatavat leviämisvaiheessa olevissa vankiloissa vastaavat jo nyt hyvin pitkälle lakiesityksessä olevia. Yksittäisiä vankikohtaisia päätöksiä jouduttaisiin edelleen tekemään runsaasti, lisäksi muutoksenhaku tulee työllistämään lisää. Kahden viikon välein esitetty päätöksenteko edellyttää, että prosessin täytyy olla todella erittäin hyvin valmisteltu ja toimintakuntoinen niin Rikosseuraamuslaitoksen kuin Vankiterveydenhuollonkin taholta jo hyvissä ajoin ennen lain voimaantuloa.

Koronavirusepidemian kehittymisestä lähitulevaisuudessa emme tiedä, ja on mahdollista, että epidemia/pandemia kestää vielä pitkään. Siten on perusteltua, että esitetty laki saatetaan mahdollisimman nopeasti määräaikaisena voimaan. Lain voimassaolo on esitetty päättymään jo 31.10.2021. Voimassaolo voisi mielestäni kestää esimerkiksi ja vähintään vuoden 2021 loppuun. Samalla on syytä jatkaa perusteellista valmistelua lain säätämiseksi koskemaan laajemmin yleisvaarallisia tartuntatauteja ja muita poikkeustilanteita, joissa Rikosseuraamuslaitos osaltaan voi joutua työskentelemään ja turvaamaan yhteiskunnan, henkilökunnan ja vankien turvallisuutta.

Eeva Säisä
johtaja
Helsingin vankila